

Ц.К. НОРВІД І Ю.І. КРАШЕВСЬКИЙ – ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДІАЛОГ МИТЦІВ

У статті йдеться про зіткнення поглядів щодо ролі мистецтва у творчості Ц.К. Норвіда та Ю.І. Крашевського. Аналіз здійснено на підставі листування поетів.

Ключові слова: Ц.К. Норвід, Ю.І. Крашевський, мистецтво, романтичний реалізм, «Athenaeum», «Vade-mecum», «Kartki z podróży», «Albom podróży».

Стаття посвячена проблемі столкновения взглядов о роли искусства в творчестве Ц.К. Норвида и Ю.И. Крашевского. Анализ осуществлен на основании переписки поэтов.

Ключевые слова: Ц.К. Норвид и Ю.И. Крашевский, искусство, романтический реализм, «Athenaeum», «Vade-mecum», «Kartki z podróży», «Albom podróży».

This article is telling about collision of opinions in relation to art in the creative work by C. K. Norwid and J. I. Kraszewski. The analysis is based on a correspondence of poets.

Key words: C.K. Norwid, J.I. Kraszewski, the art, romantic realism, «Athenaeum», «Vade-mecum», «Kartki z podróży», «Albom podróży».

На тлі романтичної літературної дійсності докорінно інакшою була творчість Ц.К. Норвіда. Знаходячись на пограниччі двох літературних епох, будучи «білою вороною», поет залишався самотнім у кулуарах тогочасної творчої еліти. Проте, це не значить, що Ц.К. Норвіда непоцінували як талановитого митця. Просто його творчий доробок і стиль письма були несхожими на тодішні канони написання, і це, швидше, викликало реакцію нерозуміння, ніж негативну оцінку. Такий стан речей цілком логічно пояснює особливий зв'язок поета з одним із найвідоміших творців пізнього романтизму Польщі Юзефом Ігнатієм Крашевським, який слугував для нього можливістю виходу на книжковий обшир польськомовної публіки.

Знайомство поета з Ю. Крашевським сягає варшавських часів. Ц.К. Норвід, розпочинаючи свій літературний шлях, 6 грудня 1841 року надіслав до Вільно славнозвісному редакторові «Athenaeum» свій вірш «Burza»:

«Малий фрагмент, який із відомих причин не знайшов місця в наших письменах, пересилаю Пану Добродію як редактору „Athenaeum».

[...]Маю надію, що поблажлива критика автора „Poety i świata” дозволить собі звернути увагу на юнака, який із притаманним для себе сліпим віком може перебувати лише у хворобі віршування» (5; 13).

Лист не виправдав очікувань автора - на нього не відповіли. До сьогодні не відомо, чи така реакція спричинена крипто-політичним характером вірша, чи особистим художнім смаком Юзефа Крашевського. Саме ця подія поклала початок діалогу митців щодо розуміння значення мистецтва в цілому.

Непорозуміння творчих смаків і поглядів мало подвійний характер: Норвід не розумів Крашевського, бо його очевидний реалізм, що уособлювався в екзистенції романсу, не виражав – як Ц.К. Норвід би хотів – інтелектуальної основи. Нарікав на властиве цілому романтизмові загалом: що Ю. Крашевський культивує вартісну, проте наївну «Карусю» А. Міцкевича, надає перевагу вірі над розумом. Ю. Крашевський гуде поляків ілюзіями, коли їх психічна ментальність – як і у більшості слов'ян – переважно засвідчує неоригінальність і рабську натуру.² Натомість Ю. Крашевський не розумів Ц.К. Норвіда, тому що інтелектуальність його поетичної мови не мала відповідника в тогочасній поезії і становила собою неефективне, невдале ідейне наповнення епігонства віщунів – передовсім З. Красінського і Ю. Словацького. Також на Ю. Крашевському лежала велика відповідальність – вирішувати, що друкувати. Він не міг не рахуватися зі смаками читачів і надавати до друку те, що йому здається вартим уваги. Не так Ю. Крашевський, як тогочасна публіка не могла осягнути поезію Ц.К. Норвіда.

У своїх листах 1863 року, адресованих Юзефу Ігнацію Крашевському, Норвід активно бореться за нову придуману ним ідею – створення польського вісника за кордоном, який мав би оповіщати емігрантів із Польщі та іноземців про події роздрібної Речі Посполитої, про те, що вона все ще існує і активно виборює право на незалежність. «Як здійснюється герой з косою і вилами, так повинна здійснюватися і політична та соціальна думка народу супроти рутинного способу існування»¹ (5; 510). Письменник наголошує на тому, що поляки добре засвоюють європейські традиції, звички, проте «ніхто, ніколи, ніде» не намагався донести до Європи автентичні риси самих поляків. Наводить приклад, що за п'ять грошів в Парижі може придбати газети з усього світу, а поляки досі не наважилися створити власний аналог цьому. Ц.К. Норвід лише подає ідею Ю. Крашевському, щоб той як впливова особа серед друкарських кіл зміг втілити її, а основне - підтримати матеріально. У свою чергу, поет пропонує власні послуги: він може відповідати за зміст інформації у віснику на «Західній частині». Не отримавши конкретної відповіді, Ц.К.

Норвід у своїх «травневих» листах знову звертається до Ю. Крашевського не тільки із більш деталізованим планом щодо структури і вмісту тижневика, але й подає свої думки щодо бачення мистецтва загалом.

«Польська поезія піде тією дорогою, де основна частина Vade-mecum на-прямяє сенсом, напругою, римою і прикладом. Чи хочете, чи ні – неважли-во» (5; 573).

*«Багате минуле польської поезії не підготувало польську публіку до поді-бних творів – але що ж із цим можна зробити!»*¹(5; 577).

Поет наводить тут алюзію до своїх «прогресивних» творів. Дорікає поль-ській поезії, що та загрузла у сентиментах і не хоче відкрити для себе ширше коло сприйняття поетичного мистецтва. Закидає своїм творчим попередни-кам, що вони хоч і були геніями, проте брехали, «як і кожен патрицій в тяжкій хвилині Речі Посполитої є брехуном».

Складається таке враження, що Крашевського дещо лякала гостра алю-зійна критика Норвіда, спрямована на віщунів. Адже Норвід міг би цю ж критику вмістити до планованого вісника, а це б похитнуло віру людей у не-зламність правоти Міцкевича, Словацького та Красінського.

На жаль, Ю. Крашевським не зміг допомогти Ц.К. Норвіду, відписав йому 5 червня:

*«Як же я над тим мучуся, що зараз не можу Вам прислужитися, Бог бачить, проте польське видавництво, письменництво від дверей до дверей просять милостиню. [...] Я б з усією душею... якби я міг, і якщо буду могли прислужитися Вам, радий буду...»*¹

Однак, правда виглядала інакше. Викриває її лист Крашевського до Броніслава Залеського (Дрезден, 28 травня 1866 року):

*«На серці лежить в мене Норвід, але, коханий Броніславе, таку річ не можна втілити у життя! Відкрито тобі кажу: йому б могли ми і більше платити, але сьогодні? Окрім цього страшного «сьогодні» є ще і Норвід... на останніх своїх поезіях 1863 року трохи схибився зі своєю славою. Я шан-ую порядного фантаста Норвіда, але як поету я не здатний йому нічого порадити. Немає видавництва, щоб захотіло збагатитися. Надаю перевагу сьогоднішньому, а завтра, може, і на краще буде – Норвід: це ім'я вже є синоні-мом дивацтва, яке переросло у великий талант і з 'їло свого митця»*¹ (5; 579).

Ані талант, ані наполегливість і чіткий план дій не допомогли Ц.К. Норвіду реалізуватись серед польської еліти. Відлюдник за духом, а тепер і відчужник своєї країни, він все більше заглиблювався у своє дивацтво. Образи, символи в його творах ставали все більш похмурими і символістич-ними. Навіть його оселя на паризькій вулиці «Bellefop» здавалась дивною. Богдан Болеславіта, тобто Ю. Крашевський, залишив поету листа, де він по-

містив свої враження від житла Ц.К. Норвіда, детальніше його описав у своїх «Kartkach z podróży»:

*«Будучи в Парижі, я не зміг оминати скромної творчої оселі, однієї із найоригінальніших – Циріана, проте досі не знаю, чи він поет, чи більше художник. На жаль, Норвід - плід доби, хвилини, незрозумілих впливів. Хвороблива, нещасна особа, котра складається з ясних променів і чорних смуг. Потрібно вміти шанувати в ньому страждання, фантазію, дивацтво, талант, прийняти його таким, який він є, але ні в якому разі не жаліти божевільного генія – не треба».*³

Ю. Крашевський дав тут чітко зрозуміти, що відчуває у особі Норвіда прихід нової літератури, дещо дивної та химерної. Переглядаючи папери Норвіда, він не зміг оминати і «Albumu podróży», який на сьогодні є втраченим. Надзвичайно його вразила ця книга передусім своїми ефектами та контрастами, що так добре закарбовуються в душі. Ю. Крашевський дійсно цікавився долею Ц.К. Норвіда, проте сам у ній відігравав роль скоріше спостерігача, ніж реформатора. Ц.К. Норвід, у свою чергу, з великою повагою, проте не без полеміки протягом свого життя вів діалог з Ю. Крашевським щодо місця польської літератури і його власного доробку.

Норвід, із своїм беззаперечним талантом поета, зміг би творити за тогочасними романтичними зразками. Але відчуваючи пробудження нового стилю та нових ідей, потребу появи нового типу митця, виступив проти романтичного реалізму, який представляла тогочасна письменницька еліта і, власне, сам Ю. Крашевський. Його не лякав той факт, що він разом із своєю творчістю може залишитися поза увагою редакторів, був вірним своїй позиції у літературі. У свою чергу, Крашевський не зміг подолати прірву між розумінням мистецтва Ц.К. Норвідом і тогочасною літературою. Як кожен меценат, у якого є моральний обов'язок допомагати талановитим, Ю. Крашевський не забував і не залишав Норвіда у скрутні хвилини та підтримував із ним дружній діалог.

1. *Norwid C. Pisma wszystkie. 1, Wiersze, Część 5* (układ typograf. Waclawa Wyszynskiego). – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1983. 2. *Wiesław Rzońca. Norwid a romantyzm polski*. – Warszawa, 2005 – S. 107-108. 3. *Zbigniew Sudolski. Norwid, Opowieść biograficzna*. – Warszawa, 2003. - 290 s.